

УДК 378.124:371.13:37.001.76

## ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Вікторія Федорчук

*Кам'янець-Подільський національний університет  
вул. Огієнка, 61, 32300 Кам'янець-Подільський, Україна*

Розглянуто різні підходи до визначення основних понять інноваційної педагогіки. Проаналізовано окремі аспекти проблеми підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності.

*Ключові слова:* інновація, педагогічна інновація, інноватор, підготовка до інноваційної діяльності.

*Постановка проблеми в загальному вигляді.* Останнім часом освітні інституції перебувають у значній залежності від суспільних змін та розвитку ринку праці. Ці трансформації збільшують попит на знання та вміння, на креативність і винахідливість, виявляючи водночас непристосованість освітньої теорії і практики до нових вимог та прагнень сучасного суспільства. Освіта не стоїть на місці, а активно реагує на нові тенденції та реалії, бере до уваги потреби та передбачає перспективи, оновлює форми, зміст, методи, технології навчання і виховання.

З цього приводу польський педагог Т. Lewowicki [7, s. 62] формулює такі головні причини, що визначають зміни в сучасній освіті:

- наближення освіти до реального життя;
- школа не повинна лише навчати, але й розвивати власну активність учнів, слугувати їхньому саморозвитку і самореалізації;
- навчання має бути приємним і цікавим;
- демократизація освіти;
- гнучкість системи освіти та її саморегуляція та ін.

У результаті однією з характерних особливостей сучасної освіти, за твердженням І. М. Дичківської [1, с. 8], є співіснування двох стратегій організації навчання – традиційної й інноваційної, тобто такої, що відкрита новому, здатна до оновлення, якій, власне, і присвячена ця стаття.

*Аналіз останніх досліджень та публікацій.* Проблему інноваційної стратегії сучасної освіти досліджують вітчизняні та закордонні науковці: Т. І. Волоковська, І. М. Дичківська, Т. Ф. Коляда, Л. Г. Овчаренко, В. Ф. Паламарчук, І. П. Підласий, Л. Б. Хіхловський, J. W. Gardner, H. Klages, E. Petlak, S. Pokrivcakova, Z. Pietrasiński, A. J. Sowiński, P. R. Whitefield та

багато інших. У своїх працях дослідники намагалися визначити поняття “інновація”, “педагогічна інновація”, умови ефективності та види педагогічних інновацій, проаналізувати складові готовності до інноваційної діяльності, головні риси педагога-інноватора.

*Мета статті.* Метою цієї публікації було виокремлення головних чинників, що впливають на готовність учителів до інноваційної діяльності, та, на підставі анкетування, з’ясування стану готовності випускників педагогічного факультету до реалізації інноваційного підходу в професійній діяльності.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* “Інновація” належить до одного з найпоширеніших і водночас багатозначних понять сучасної гуманістики. У різних галузях науки і практики це поняття часто трактують по-різному. У повсякденному мовленні інновацію пов’язують з термінами, близькими за значенням, наприклад, такими як поступ, покращення, творчість, новаторство, нестандартність, реформа, альтернативність, модернізація. Кожний з них містить якусь частку правди про сутність поняття “інновація”, але не визначає його. Складається враження, що ця категорія порівняно недавно активно увійшла до наукового обігу. Про це свідчить хоча б те, що цього слова не містять “Педагогическая энциклопедия” (1965), “Словник іншомовних слів” (1985), “Словарь иностранных слов” (1985) і навіть “Український педагогічний словник” С. У. Гончаренка (1997). Правда, “Словник іншомовних слів” (1996) із серії “Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство” подає визначення інновації, хоч і в мовознавчій інтерпретації. Натомість відомий польський педагог В. Оконь ще 1975 року визначав інновацію як зміну структури педагогічної системи загалом або деяких важливих її складових з метою поліпшити її характеристики [4, s. 100].

Розквіт педагогічної творчості у теоретичній та практичній сферах спричинив досить неоднорідну картину навколо поняття інновації та її похідних. Тому можна знайти спроби звести цю різноманітність до більш загальних категорій. Наприклад, в українській педагогіці з огляду на сутнісні ознаки інновації її розглядають як процес і як продукт (результат). “Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має конкретну назву “новація” [1, с. 23]. А польський дослідник Р. Шульц вбачає необхідність виділити три групи понять, що характеризують інновацію: тільки результат; цілий процес (цикл) визначення та розв’язання проблем; лише програма процесу зміни [8, s. 110].

Проблема інновацій тісно пов’язана з людьми, які є її творцями та реалізаторами. За концепцією Гарднера [2, s. 47], саме особистість відіграє вирішальну роль у процесі оновлення суспільства.

Зважаючи на це, в освіті сьогодні особливо актуальною є проблема підготовки кадрового потенціалу, здатного формувати й розвивати нові погляди на суспільство та місце в ньому школи, збагачувати наявні засоби суспільної культури, перетворювати освітній простір відповідно до потреб суспільства.

Діяльність, пов'язану з підготовкою педагогів, вважають однією з найважливіших і постійно актуальних проблем освітніх змін. Оптимізація цієї діяльності повинна бути сфокусована на майбутньому, виражена в конкретних спробах, що відповідають завданням і вимогам, пов'язаним із сучасними змінами, з трансформацією освіти, так само, як і з швидкими і відповідними змінами існуючого стану у конкретних умовах. Трансформація освіти, зокрема, полягає у зміні ставлення вчителів до навчання і освіти, до учня, який повинен бути важливим суб'єктом всієї освітньої діяльності. Ця внутрішня трансформація вплине на роботу кожного викладача і на освіту в цілому.

Досить часто останніми роками можна почути такі запитання “Якою є підготовка викладача? Якою їй слід бути і на чому потрібно зосереджувати увагу передусім? Яким повинен бути педагог “нового типу”, здатний ефективно працювати в сучасних умовах?” Відповіді на ці та інші запитання, звичайно, наявні у різних площинах. Однак очевидно, що інтегральною проблемою є проблема інноваційної підготовки майбутніх наставників.

У науковій літературі можна знайти різні підходи до проблеми підготовки майбутніх педагогів, здатних до інноваційних перетворень. Одні автори вказують на конкретні особистісні риси, інші описують те, як повинна бути організована підготовка викладача вищого навчального закладу. Зокрема, словацькі вчені [5, s. 107–116] вважають, що підготовка до інноваційної діяльності повинна забезпечувати:

- гармонійне поєднання теоретичної і практичної підготовки з профільних предметів;
- можливості для створення студентами власної індивідуальної концепції навчання;
- оволодіння студентами умінням працювати зі змістом освіти, який уже не трактують як приписану норму;
- реальне, гуманістичне розуміння освіти майбутніми педагогами (зокрема, концентрація на можливостях, здібностях, інтересах учнів);
- формування вміння студентів пов'язувати навчання з емоційною сферою учнів;
- готовність студентів до гнучкого підходу до роботи (вміти бачити альтернативні підходи у навчанні, приймати їх та адаптувати до своїх умов праці);
- повагу і розвиток плюралістичних підходів до виховання і його змісту;

- усвідомлення нових цінностей виховання (розвиток і поглиблення демократії і гуманізму, вільний розвиток особистості, повага до прав людини тощо);
- уміння не лише копіювати завдання та цілі впливу шкільної освіти, але й знати, як зрозуміти освіту та різні її аспекти.

Інші дослідники підготовку майбутніх педагогів до інноваційної діяльності вбачають у формуванні у них певних рис, притаманних інноваторам. Різні автори пропонують різні групи рис. Наприклад, Z. Pietrasiański [6, s. 79] до таких рис відносить здібності, інтелектуальну активність і мотивацію, особистісну незалежність.

У P. R. Whitefielda [10, s. 42–43] знаходимо ще один підхід, відповідно до якого особистості інноватора повинні бути притаманні такі риси:

- знання, інформаційні засоби (загальні та специфічні), потрібні для нових, творчих комбінацій;
- інтелектуальні здібності (розумові вміння ефективного використання знань);
- темперамент (емоційні аспекти особистості, що стосуються настрою, активності та сприяють особистості у використанні знань і вмінь, у здатності йти на ризик, пов'язаний з розвитком нових ідей.

Американський автор G. A. Steiner [9, s. 169] змальовує психологічний портрет інноватора з допомогою трьох складових: інтелектуальні особливості, особистісні риси і підхід до розв'язання проблеми.

Польський педагог Р. Шульц характеризує особистість інноватора відповідно до таких категорій: знання, розум, мотивація, особистість, система цінностей [9, s. 169–180].

Розкриваючи питання готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності, І. М. Дичківська визначає її як “особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії” [1, s. 277]. Відповідно до цього дослідниця визначає і структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності, яку, на її думку, слід розглядати як сукупність чотирьох компонентів, що взаємозумовлені та пов'язані між собою:

- мотиваційний (виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їхню роль у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти);
- когнітивний (об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їхні види та ознаки, а також комплекс умінь та навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної

професійної діяльності; цей компонент характеризують обсяг знань, стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога);

- креативний (реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті; ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, вміння розвивати креативність дітей);
- рефлексивний (реалізується через такі процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого) [1, с. 282–287].

Проаналізувавши вищенаведені переліки рис педагога-інноватора, можна виділити головні чинники, що впливають на готовність викладачів до інноваційної діяльності. На наш погляд, це мотивація, інформованість щодо педагогічних інновацій, інтелектуальні здібності та певні особистісні риси (зокрема, здатність до творчості та особистісна незалежність). У контексті підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності постає питання; наскільки сьгоднішні студенти готові до реалізації завдань інноваційної педагогіки завтра, у своїй професійній діяльності? Відповідь на поставлене запитання, очевидно, потребує проведення детального всебічного вивчення теорії і практики сучасної освіти. Першим кроком на цьому шляху може стати проведення анкетування студентів 5-го курсу педагогічного факультету, що завершили вивчення спецкурсу “Використання інноваційних технологій в сучасній школі”.

Для того, щоб у вчителя виникло бажання запроваджувати інновації, він повинен якнайменше позитивно ставитись до них. Опитування виявило, що жоден з респондентів не висловив негативного ставлення до інновацій, а 80% студентів своє ставлення висловили як позитивне. Крім цього, стільки ж опитаних визнали свій інтерес до інновацій в педагогічній діяльності стійким. З'ясовуючи характер цього інтересу, ми проранжували мотиви, які його зумовлюють, і з'ясували, що на найвищій сходинці виявився “інтерес до того, щоб створити щось своє, незвичне, краще, ніж було”, друге місце посіла “можливість більш повно реалізувати свій досвід, сили і здібності”, для дещо меншої кількості респондентів значущим є те, що завдяки використанню інновацій у них “зростає самоповага, формується новий погляд на себе і власну діяльність”, і останнім аргументом на користь педагогічних інновацій стало “зростання авторитету серед колег і учнів”. Характерно, що для майбутніх педагогів більше значення має власна самореалізація та самоповага, ніж авторитет серед колег та учнів (це егоцентризм чи відсутність надії мати авторитет у колективі?).

У процесі дослідження було з'ясовано, що всі студенти вважають, що педагогічні інновації потрібно запроваджувати в вищій школі (звичайно, така

одностайність може викликати певні сумніви, власне, як і результати будь-якого опитування [3, s. 77]), хоча й керуються дещо різними мотивами (починаючи з аргумента “для підвищення ефективності навчального процесу”, через “можливість підвищення власної майстерності, випробовування себе, загального розвитку”, і закінчуючи шансом “підвищення свого авторитету”, який знову отримав найменшу кількість балів у завтрашніх випускників).

Звичайно, цілком логічним було наступне запитання про те, чи будуть майбутні педагоги самі застосовувати інновації на практиці. У цьому випадку 50% респондентів відповіли, що будуть застосовувати частково і залежно від обставин; 40% – однозначно сказали “так”; 5% ще не знають; і 5% обрали однозначне “ні”.

Отже, можна стверджували, що мотиваційний компонент наявний у структурі готовності майбутніх викладачів до інноваційної діяльності. Для визначення місця й ролі інших компонентів ми попросили студентів назвати ознаки власної готовності до інноваційної діяльності. У результаті дізналися, що 46% опитаних вважають, що вони орієнтуються в теоретичних основах структури особистості і психології особистості, 35% орієнтуються в нових педагогічних ідеях, та, на жаль, лише 5% володіють нестандартним мисленням та теорією і практикою використання психодіагностики, 2,5% знають технологію та володіють культурою експериментальної діяльності. Такий розподіл свідчить про те, що хоч когнітивний компонент (загальна теоретична підготовка та інформованість про інноваційні підходи) притаманний значній частині респондентів, та креативність і практична підготовка студентів є на дуже низькому рівні. Очевидно, що на те є об’єктивні причини: домінування теорії над практикою в вузівській освіті та майже цілковита відсутність цілеспрямованого розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів.

*Висновки.* Звичайно, проведене дослідження не може претендувати на абсолютну істинність (як, власне, і кожне дослідження!). Однак одержані результати дають змогу зробити певні узагальнення, які цілком можуть бути екстрапольовані й на інших учасників інноваційних освітніх процесів. Можна зробити висновок, що готовність сьогоденних випускників до професійної інноваційної діяльності є недостатньою, а у її структурі переважає теоретична складова. На нашу думку, подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку та впровадження різноманітних способів розвитку творчого, неупередженого мислення й інтелектуальних здібностей у майбутніх педагогів, а також створення умов для практичної підготовки студентів до запровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес сучасної вищої школи.

2. *Gardner J. W.* Self Renewal. Individual and the Innovative Society. New York: Harper and Row, 1964.
3. *Nalaskowski A.* Edukacja, która nie chce przeminąć. Kraków, 1999.
4. *Okoń W.* Słownik pedagogiczny. Warszawa: PWN, 1975.
5. *Petlak E., Pokrivcakova S.* On the need of innovation in teacher training // The New Educational Review. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2005. Vol. 5. No 1 (5).
6. *Pietrasiński Z.* Myślenie twórcze. Warszawa, 1969.
7. *Półturzycki J.* Dydaktyka dla nauczycieli. Płock: Wyd. Naukowe NOVUM, 2002.
8. *Schulz R.* Teoretyczne podstawy twórczości pedagogicznej. Warszawa, 1990.
9. *Schulz. R.* Twórczość pedagogiczna. Elementy teorii i badan. – Warszawa, 1994.
10. *Whitefield P. R.* Innowacje w przemyśle. Warszawa, 1979.

#### THE PROBLEM OF PROSPECTIVE TEACHERS' TRAINING FOR INNOVATIVE ACTIVITY

**Viktorija Fedorchuk**

*National University of Kamjanets-Podil'sky  
Ohiyenko Str., 61, UA-32300 Kamjanets-Podil'sky, Ukraine*

This article deals with different approaches to the definitions of the notions connected to innovative pedagogics. It reveals some aspects of the problem of prospective teachers' training for innovative activity.

*Key words:* innovation, pedagogical innovation, innovator, training for innovative activity.

#### ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ К ВНЕДРЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ

**Викторія Федорчук**

*Каменец-Подольский национальный университет  
ул. Огиенка, 61, 32300 Каменец-Подольский, Украина*

Рассмотрены разные подходы к определению основных понятий инновационной педагогіки. Проанализированы отдешьные аспекты проблемы підготовки будущих педагогов к инновационной деятельности.

*Ключевые слова:* инновация, педагогическая инновация, инноватор, підготовка к инновационной деятельности.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008